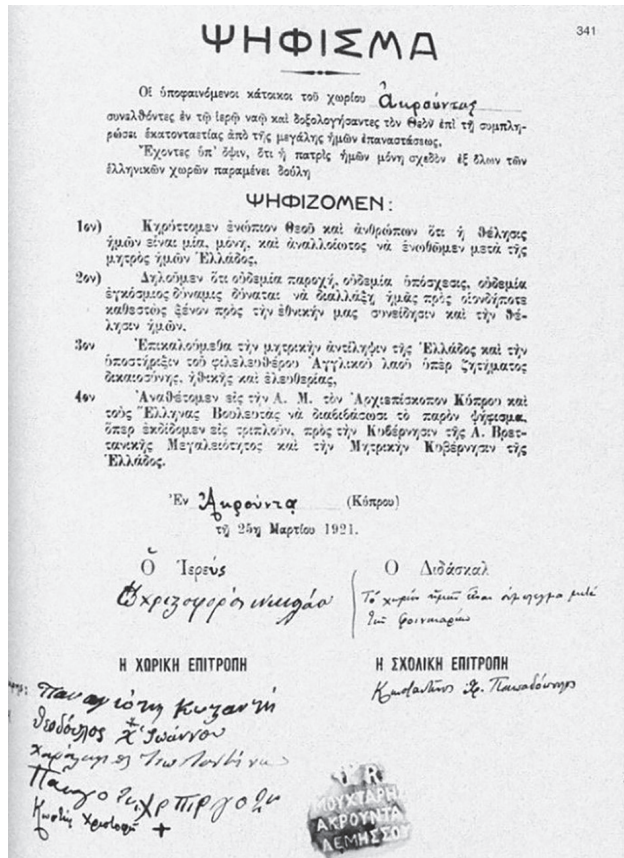

ΤΟ ΨΗΦΙΣΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ, 25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1921

Οι Κύπριοι έστειλαν πρεσβείες στο Λονδίνο και ζητούσαν Ένωση του νησιού με την Ελλάδα. Προς τούτο εκδόθηκαν δύο ψηφίσματα – το πρώτο στις 25 Μαρτίου 1921, στην επέτειο της συμπλήρωσης 100 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, και το δεύτερο στις 25 Μαρτίου 1930–, τα οποία υπέγραφαν ο ιερέας και ο δάσκαλος, καθώς επίσης η χωρική και η σχολική επιτροπή κάθε κοινότητας.

ΤΟ ΜΝΗΜΕΙΟ-ΣΑΡΚΟΦΑΓΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ

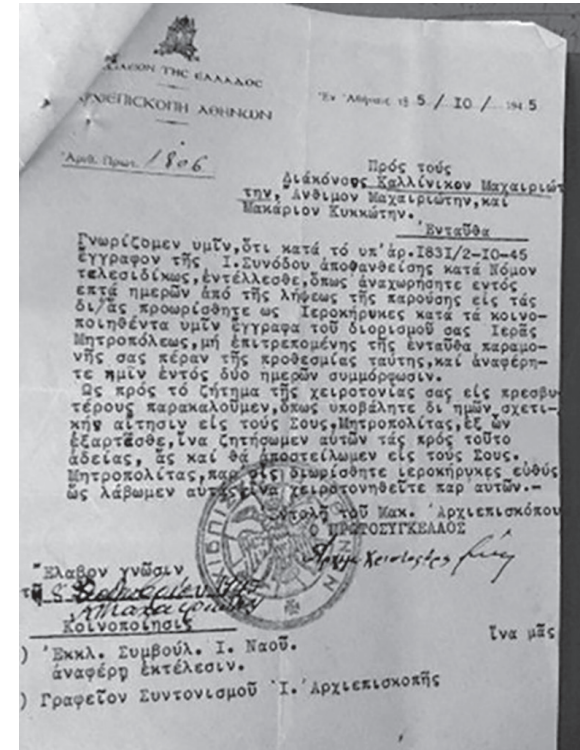
Το ανήγειρε ο Μακάριος στο κοιμητήριο της Πάνω Παναγιᾶς για τη μητέρα του, Ελένη Αθανασίου Μούσκου, που έφυγε από τη ζωή στις 20 Απριλίου 1924, στα 32 της χρόνια. Τότε, ο Μιχάλης Μούσκος, μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Μακάριος, ήταν σχεδόν 11 ετών, ο μικρότερος αδελφός του, Γιακουμής, 6 ετών και η Μαρία μόλις 10 μηνών.

1931. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΟΣ ΑΝΑΒΡΑΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
(ΤΑ ΟΚΤΩΒΡΙΑΝΑ)

Κατά την εξέγερση που έγινε τον Οκτώβριο του 1931 κι έμεινε στην Ιστορία ως Οκτωβριανά, υπήρξαν νεκροί και τραυματίες και εξορίστηκαν σημαντικές προσωπικότητες της πολιτικής ζωής της Κύπρου, μεταξύ των οποίων ο μητροπολίτης Κυρηναίας Μακάριος (μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Μακάριος Β'), και ο μητροπολίτης Κιτίου Νικόδημος Μυλωνάς.

Η ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΓΙΑ ΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΥΠΡΙΩΝ
ΙΕΡΩΜΕΝΩΝ

Στη διάρκεια του Εμφυλίου στην Ελλάδα, οι Κύπριοι αρχιμανδρίτες Άνθιμος και Καλλίνικος Μαχαιριώτης και ο Μακάριος Κυκκώτης προσκλήθηκαν από την Αρχιεπισκοπή Αθηνών να υπηρετήσουν ως στρατιωτικοί ιεροκήρυκες στη Βόρεια Ελλάδα. Οι δύο πρώτοι προσήλθαν και υπηρέτησαν στις τάξεις του κυβερνητικού στρατού στη Μακεδονία, τονώνοντας το ηθικό και θρησκευτικό συναίσθημα των στρατιωτών (Λεωνίδα Λεωνίδου, Απομυθοποίηση Μακαρίου, σελ. 21).

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΤΗΣ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ – ΜΑΚΑΡΙΟΣ Β΄

Ο Μακάριος Μυριανθεύς πολέμησε στην Ελλάδα κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους. Εκλέχτηκε μητροπολίτης Κερυνείας το 1917. Από έρανο που διενήργησε στην επαρχία του, αγοράστηκε αεροπλάνο που δωρήθηκε στην Πολεμική Αεροπορία της Ελλάδας. Εξορίστηκε το 1931, στη διάρκεια των Οκτωβριανών. Επέστρεψε στην Κύπρο το 1946 και εκλέχτηκε αρχιεπίσκοπος τον Δεκέμβριο του 1947. Προκήρυξε εκλογές σε όλες τις Μητροπόλεις της Κύπρου και πρωτοστάτησε στο Ενωτικό Δημοψήφισμα του 1950. Άφησε την τελευταία του πνοή στις 28 Ιουνίου 1950.

ΤΟ ΕΝΩΤΙΚΟ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΟΥ 1950

ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ 15-22 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1950

ΑΞΙΟΥΜΕΝ
ΓΗΝ ΕΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πόλις ἢ χωρίον Ἀκρούται ἐνορία

Αἰξίων ἀριθμ.	Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον
2568	1 Κώστας Χρ. Παναγιώταρχος
2	Γεώργιος Κωστόπουλος
3	Κωνσταντίνος Δ. Φώλια
4	Ἀνδρόμαχος Σηγουρίου
5	Αναστάσιος Χαρισσιώτης
6	Χρυσόστομος Σαφίρης
7	Θεόδωρος Παυλάκης
8	Κώστας Π. Νοΐζου Μακαρίου
9	Νικόλαος Γ. Γεωργίου

Με εισήγηση του καθηγητή Δημητρίου Βεζανή, που ο μητροπολίτης Κιτίου Μακάριος, μετέπειτα αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ', μετέφερε στην Ιερά Σύνοδο της Κύπρου ως δική του, αποφασίστηκε η διενέργεια δημοψηφίσματος μεταξύ των Ελλήνων της Κύπρου στις 15-22 Ιανουαρίου 1950. Σε αυτό, ο κυπριακός λαός, με ποσοστό 95,7%, αξίωσε την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα.

ΜΑΚΑΡΙΟΣ Γ΄

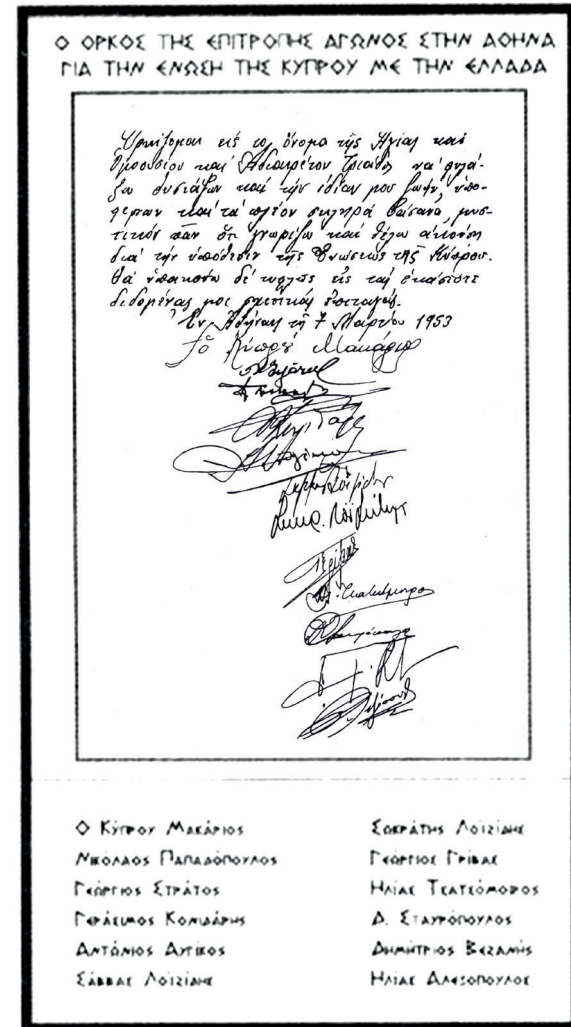
Ο Μακάριος εκλέχτηκε μητροπολίτης Κιτίου στις 8 Απριλίου 1948 και αρχιεπίσκοπος Κύπρου στις 20 Οκτωβρίου 1950. Διατέλεσε πολιτικός αρχηγός του αγώνα της ΕΟΚΑ (1955-1959).

Το Κυπριακό οδηγήθηκε, αντί της Ένωσης, σε λύση δεσμευμένης Ανεξαρτησίας με τις Συμφωνίες Ζυρίχης-Λονδίνου, που υπογράφηκαν στις 19 Φεβρουαρίου 1959 στο Λονδίνο από τις κυβερνήσεις της Βρετανίας, της Ελλάδας και της Τουρκίας και από τους αρχιεπίσκοπο Μακάριο και Φαζίλ Κιουτσούκ.

Ο Μακάριος αναδείχτηκε στις 13 Δεκεμβρίου 1959 Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας.

(ΦΩΤΟ: Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας – Συλλογή Γιώργου Βατυλιώτη)

Ο ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΑΓΩΝΟΣ

Ο όρκος των 12 μελών της Επιτροπής Αγώνος για την Ένωση δόθηκε στις 7 Μαρτίου 1953. Στρατιωτικός αρχηγός ορίστηκε ο Γεώργιος Γρίβας και πολιτικός αρχηγός ο αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος Γ΄.

(ΦΩΤΟ: Βιβλίο *Η μαρτυρία μου*, του Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, σελ. 262)

Ο ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΓΡΙΒΑΣ ΔΙΓΕΝΗΣ

Όταν ο αγώνας ξεκίνησε, οι Άγγλοι δεν γνώριζαν την ταυτότητα του Διγενή. Την έμαθαν, όμως, πολύ σύντομα από ομιλία του ΓΓ του ΚΚΕ, Νίκου Ζαχαριάδη, στον ραδιοφωνικό σταθμό του Βουκουρεστίου. Αμέσως τον επικήρυξαν έναντι του τεράστιου, για την εποχή, ποσού των 10.000 λιρών. Ο αρχηγός της ΕΟΚΑ, όμως, είχε λάβει τα μέτρα του. Συνεργάτες του τον είχαν προμηθεύσει με ταυτότητα στο όνομα Νίκος Πέτρου, κάτοικος Λεμεσού, διαμένων στην οδό Όθωνος και Αμαλίας 10, ηλεκτρολόγος στο επάγγελμα.

(ΦΩΤΟ: Γραφείο Τύπου και πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας – Συλλογή Φάνη Παρπαίρη)

ΗΤΑΝ 1η ΑΠΡΙΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΟΚΑ Η ΑΡΧΗ

Ξημέρωσε Πρωταπριλιά, αλλά δεν ήταν ψέμα!

Μισή ώρα μετά τα μεσάνυχτα της 1ης Απριλίου 1955, βόμβες συγκλό- νισαν τις πόλεις της Κύπρου, όπως έγγραφαν οι κυπριακές, οι ελληνικές και άλλες εφημερίδες σε πολλές χώρες του κόσμου. Οι Βρετανοί πιά- στηκαν στον ύπνο.

Η συνέχεια; Ένας τετραετής ένοπλος αγώνας, με τους αγωνιστές της ΕΟΚΑ να πολεμούν για την Ένωση με την Ελλάδα εναντίον 40.000 εκπαιδευμένων πάνοπλων στρατιωτών, να πεθαίνουν από τα βασανι- στήρια των Βρετανών, να απαγχονίζονται και να θάβονται στις Κεντρι- κές Φυλακές Λευκωσίας.

ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΕ ΔΙΑΔΗΛΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στις 9 Μαΐου 1956, σε συλλαλητήριο που διοργάνωσε η Πανελλήνια Επιτροπή Ενώσεως Κύπρου (ΠΑΕΕΚ) στην Αθήνα, χιλιάδες λαού διαδήλωσαν εναντίον των Άγγλων για τα σκληρά μέτρα του Χάρντιγκ στην Κύπρο. Ακολούθησαν συγκρούσεις με την αστυνομία στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και σε άλλες πόλεις της Ελλάδας, με 4 νεκρούς και εκατοντάδες τραυματίες.

ΣΤΡΑΤΑΡΧΑ ΜΟΥ, ΠΑΡΑΔΙΔΟΜΑΙ

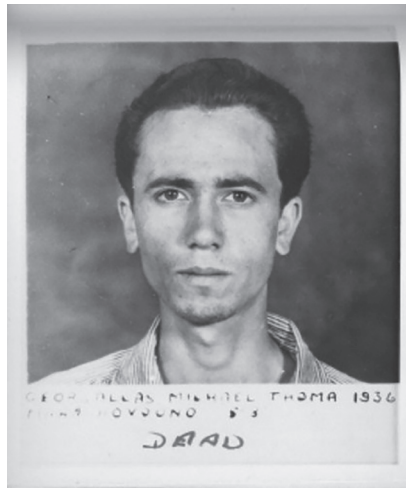

Στις 16 Αυγούστου 1956, ο Διγενής, με φυλλάδιό του, κήρυξε ανακωχή, για να διεξαχθούν συνομιλίες μεταξύ βρετανικής κυβέρνησης και Μακαρίου, προς επίλυση του Κυπριακού. Οι Άγγλοι θεώρησαν ότι επρόκειτο για αδυναμία της ΕΟΚΑ και ζήτησαν από τους αγωνιστές να παραδοθούν εντός 20 ημερών.

Ο Διγενής έδωσε οδηγίες στον Ρένο Λυσιώτη, αρχηγό της Νεολαίας και της ΠΕΚΑ, να κάνει ό,τι χρειάζεται για να εμψυχώσει τους αγωνιστές και τον κόσμο. Μοναδικό σύνθημα της ΕΟΚΑ ήταν: «Οι αγωνιστές στη θέση τους». Ο μόνος που παραδόθηκε ήταν ένας γάιδαρος με ξύλινα όπλα κι ένα πανό με τη φράση: My Marshall, I SURRENDER (Στρατάρχα μου, ΠΑΡΑΔΙΔΟΜΑΙ).

(ΦΩΤΟ: Γραφείο Τύπου και πληροφοριών της Κυπριακής Δημοκρατίας - Συλλογή Φάνη Παρπαΐρη)

Ο ΗΡΩΑΣ ΜΙΧΑΗΛ ΓΙΩΡΓΑΛΛΑΣ

Ο Μιχαήλ Γιωργάλλας γεννήθηκε στο χωριό Μαραθόβουνος κι έγινε μέλος της ΕΟΚΑ το 1954. Συνελήφθη και καταδικάστηκε σε οκτάμηνη φυλάκιση και στη συνέχεια κλείστηκε στα κρατητήρια Κοκκινوترμιθιάς. Δραπέτευσε μαζί με άλλους έξι κρατούμενους και ενώθηκε με την ομάδα του Γρηγόρη Αυξεντίου, ο οποίος του ανέθεσε την οργάνωση ομάδων αντικατασκοπείας σε χωριά του τομέα του και παράλληλα βοηθούσε τον Στυλιανό Λένα στην κατασκευή βομβών. Έπεσε σε μάχη με επικουρικούς και προδότες την τελευταία μέρα του 1956, στο χωριό Ζωοπηγή. Ο Γρηγόρης Αυξεντίου, αν και τραυματίστηκε, κατόρθωσε να διαφύγει. Πριν αφήσει την τελευταία του πνοή, ο Γιωργάλλας φώναξε στον αρχηγό του: «Μάστρε μου, μάστρε μου, πεθαίνω. Ζήτω η Ελλ...» Δεν πρόλαβε να ολοκληρώσει τη λέξη «Ελλάς» και εξέπνευσε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΒΟΥΛΕΥΤΗ ΦΡΑΝΣΙΣ ΝΟΕΛ ΜΠΕΪΚΕΡ ΣΤΟΝ ΒΡΕΤΑΝΟ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ

which have been utterly and lamentably lacking in recent years) a reasonable settlement is by no means yet impossible, and it would be very wrong to abandon hope of quickly reviving old friendships which are still amazingly near the surface.

Second my emphatic belief that Archbishop Macarios is a person who, intelligently treated, could still easily become a valuable British asset and that we are making a foolish and tragic mistake if, blinded by our own propaganda, we really think he is the unbeatably cunning, super-Rasputin of the popular press.

This belief of mine has not wavered since the time, early last year, when I helped to commit the Archbishop to the heads of an agreement which the Governor then also accepted and which would surely have led to a settlement had not officials in London and your own predecessor hesitated and prevaricated in a manner which gave the Archbishop every reason to suspect our motives quite as much as the Governor and Alan Lennox-Boyd suspected his.

Of course the Archbishop is now deeply suspicious of us. But once we have decided what are the limits of our own policy I am sure that there is everything to be gained and nothing to be lost by making another private effort to reach some understanding with him.

Απόσπασμα της δεύτερης σελίδας της επιστολής του βουλευτή Φράνσις Νόελ Μπέικερ (Λεωνίδα Λεωνίδου, Απομυθοποίηση Μακαρίου, σελ. 570).

Στην επιστολή του προς τον Βρετανό πρωθυπουργό, τον Ιούλιο του 1957, ο βουλευτής του Εργατικού Κόμματος και «φίλος του Μακαρίου και της Κύπρου» γράφει για τον Μακάριο ότι είναι ένα πρόσωπο το οποίο, αν αντιμετωπιστεί με έξυπνο τρόπο, θα μπορούσε εύκολα να γίνει ακόμα και ένας πολύτιμος Βρετανός πράκτορας (could still easily become a valuable British asset).

ΤΟ ΑΠΟΓΕΥΜΑ ΑΥΤΟΔΙΑΘΕΣΗ, ΤΟ ΒΡΑΔΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ

Πέμπτη 28 Αυγούστου 1957. Το απόγευμα συνήλθε σε συνεδρίαση το Εθναρχικό Συμβούλιο στο σπίτι όπου διέμενε ο Μακάριος στο Ψυχικό, λίγες ώρες πριν την αναχώρησή του για τη Νέα Υόρκη, για να παραστεί στη συζήτηση του Κυπριακού στον ΟΗΕ. Έπειτα από συζήτηση και με τη σύμφωνη γνώμη του αρχιεπισκόπου, αποφασίστηκε πως το μόνο αίτημα που θα προβαλλόταν παντού ήταν η αυτοδιάθεση. Στη συνέχεια, σχεδόν ολόκληρο το Εθναρχικό Συμβούλιο τον συνόδευσε στον Πειραιά, για να επιβιβαστεί στο υπερωκεάνιο «Βασίλισσα Φρειδερίκη».

Επί του πλοίου, τα μεσάνυχτα, λίγες μόνο ώρες μετά την απόφαση του Εθναρχικού Συμβουλίου με την οποία ήταν απόλυτα σύμφωνος, ο Μακάριος έκανε δηλώσεις ότι θα δεχόταν και αυτοκυβέρνηση.

(ΦΩΤΟ: Βιβλίο *Η μαρτυρία μου*, του Παπασταύρου Παπαγαθαγγέλου, σελ. 470)

ΦΥΛΑΚΙΣΜΕΝΑ ΜΝΗΜΑΤΑ

Στα Φυλακισμένα Μνήματα ενταφιάστηκαν 13 ήρωες της ΕΟΚΑ. Για εξοικονόμηση χώρου έθαψαν 8 ήρωες σε 4 τάφους.

Στο ίδιο μνήμα βρίσκονται ανά δύο οι:

Ανδρέας Δημητρίου και Στυλιανός Λένας

Ανδρέας Ζάκος και Κυριάκος Μάτσης

Ανδρέας Παναγίδης και Μιχαήλ Κουτσόφτας

Γρηγόρης Αυξεντίου και Ευαγόρας Παλληκαρίδης

Σε χωριστούς τάφους έχουν ταφεί οι: Μιχαήλ Καραολής, Ιάκωβος Πατάτσος, Χαρίλαος Μιχαήλ, Στέλιος Μαυρομμάτης και Μάρκος Δράκος.

(ΦΩΤΟ: Αρχείο Στέλιου Παπαστυλιανού)

Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΖΗΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΟΚΑ ΝΑ ΔΗΛΗΤΗΡΙΑΣΕΙ ΤΟ ΝΕΡΟ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΒΑΣΕΩΝ

“Ο Μακάριος πού νόμιζε, ακόμη, ότι τό κύριο εμπόδιο γιά τήν λύση τοῦ Κυπριακοῦ ἦταν ἡ ἀγγλική πολιτική, θά σκεπτόταν, στίς ἀυπνίες του, πῶς νά κλονίσει ἀκόμη περισσότερο τήν ἀγγλική θέση στό νησί. Δέν ξέρω ἂν τό σκέφθηκε μόνος του ἤ ἂν ἄλλος τοῦ ὑπέβαλε τήν σκέψη, ἀλλά πάντως ἔστειλε ὁδηγίες στόν Γρίβα νά μεταχειριστεῖ δηλητήριο καί εἰδικά ὑδροκυάνιο ὥστε νά δηλητηριάσει τό νερό ἀπό τό ὁποῖο ὑδρεύονταν τά ἀγγλικά στρατόπεδα. Στίς ὁδηγίες αὐτές—τίς ὁποῖες συνόδευαν καί σχέδια— γινόταν λόγος καί γιά χρησιμοποίηση μικροβιολογικῶν παρασκευασμάτων ὥστε νά προκληθοῦν ἐπιδημίες τύφου ἢ χολέρας στ’ ἀγγλικά στρατόπεδα. Ἐπίσης οἱ ὁδηγίες περιλάμβαναν τρόπο γιά νά χρησιμοποιοῦν οἱ μαθητές στίς διαδηλώσεις τους καρφίτσες μέ τήν ἀκίδα ἐμβαπτισμένη σέ μιά κόλλα πού θά περιείχε κυανιοῦχο κάλι. Ἐνα τσίμπημα θά προκαλοῦσε τόν θάνατο. Ἐτσι παιδιά 16 καί 18 χρονῶν θά γίνονταν δολοφόνοι.

Απόσπασμα ἀπό το βιβλίο του Ἄγγελου Σ. Βλάχου, Μια φορά κι ἕνα καιρό ἕνας διπλωμάτης..., ὅπου αναφέρονται οἱ ὁδηγίες πού ἔστειλε ὁ Μακάριος πρὸς τὸν Διγενή γιὰ δηλητηρίαση τοῦ νεροῦ ὑδρέυσης τῶν ἀγγλικῶν βάσεων καὶ χρήση μικροβιολογικῶν παρασκευασμάτων.

ΓΙΑΤΙ ΥΠΕΓΡΑΦΕ Ο ΜΑΚΑΡΙΟΣ ΤΙΣ ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ ΖΥΡΙΧΗΣ-ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Στη σελίδα 16 τοῦ φύλλου τῆς 18ης Μαΐου 1988, ἡ εφημερίδα Daily Mail τοῦ Λονδίνου δημοσίευσε ἀπόσπασμα ἀπὸ το βιβλίο The Friends τοῦ Νάιτζελ Ουέστ, πού κάνει λόγο γιὰ ὁμοφυλική σχέση τοῦ Μακαρίου με τὸν Ρέτζι Μπάξτερ. Στὴν Ελλάδα, τὰ μόνον ἐντυπα πού ἀσχολήθηκαν με αὐτὸ τὸ σοβαρὸ θέμα ἦταν ἡ μικρῆς κυκλοφορίας εφημερίδα Ὁ Στόχος καὶ τὸ περιοδικὸ Δαυλός.

ΕΚΛΟΓΕΣ 1959: ΤΟ ΑΚΕΛ ΚΑΤΗΓΟΡΕΙ ΤΟΝ ΜΑΚΑΡΙΟ

Η Αριστερά καταψήφισε τον αρχιεπίσκοπο κατά τις πρώτες προεδρικές εκλογές της 13ης Δεκεμβρίου 1959, όπως και μικρός αριθμός αγωνιστών. Στη συνέχεια, το ΑΚΕΛ, αντιληφθέν την ανεξαρτησιακή πολιτική που ακολουθούσε ο Μακάριος, συνοδοιπόρησε μαζί του.

ΠΗΓΕΣ

Μακρύς είναι ο κατάλογος των βιβλίων που έχουν γραφτεί για την περίοδο της Αγγλοκρατίας μέχρι την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Έκρινα σκόπιμο να μην αναφέρω όλα όσα διάβασα, αλλά αυτά που επέλεξα να παραθέσω στο παρόν έργο.

Αζίνιας Ανδρέας, 50 χρόνια σιωπής – Η ώρα της αλήθειας, 4 τόμοι, Moufflon Bookshop, Λονδίνο (Α΄ και Β΄ τόμοι, 2001· Γ΄ και Δ΄ τόμοι, 2009).

Αργυρού Φανούλα, Παπακωνσταντίνου Ανδρέας, Η Κύπρος στο σφυρί, Λονδίνο 1991.

Βλάχος Σ. Άγγελος, Μια φορά κι ένα καιρό ένας διπλωμάτης..., τόμος Δ΄, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», Αθήνα 1999.

Βραχίμης Γιάννης, Μακάριος: Μύθος και πραγματικότητα, Αθήνα 1979.

Γρίβα-Διγενή Γεωργίου, Απομνημονεύματα αγώνος ΕΟΚΑ, 1955-1959, Αθήνα 1961.

Γρίβα-Διγενή Γεωργίου, Χρονικόν αγώνος ΕΟΚΑ, 1955-1959, Αθήνα 1971.

Ευδόκας Χ. Τάκης, Εγώ είμαι η Κύπρος, εκδ. «Ταμασός», Αθήνα 1989.

Θρασυβούλου Μάριος, Μακάριος 1948-1959, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2023.

Κούκουνας Δημοσθένης, Μακάριος, 1913-1977 – Η ζωή του, αυτοέκδοση, 1977.

Κρανιδιώτης Νίκος, Οι διαπραγματεύσεις Μακαρίου-Χάρντιγκ, 1955-1956, εκδ. «Ολκός», Αθήνα 1987.